

Hind 15 senti.

Kõigi maade töölised, ühinege!

ENSU
KÄIK
1930

II RÜNNAK

NOORSOTSIALISTLIK AJAKIRI

Sotsialistliku noorpõlve rahvusvahelised pidustused Viinis

Nr. 2 — veebruar 1930

V aastakäik

Elust mu ümber

Poeedid! olete ehk märkanud,
et elu nagu fotonegatiiv,
ilmutusel kummalise tšeni viiv:
kõik mis valge, see klaasil must —
vastuoksa. Oo, ärge küsige, — kust?
sarnane mõte järsku tärkanud.

Kas te siin tõesti pole veel avastanud?

Varahommikul: tuleviku tänavaid pühkiv
ideede luuaga, — elu, — keerisesse rühkiv,
hommikusest etendusest vaatuse lavastanud:
vabrikvilede uvertüüriga, —
kui: sipelgad nagu
ühed tõttavad kündma elu musta vagu,
rutaten tööle koidiku tiiruga, —

kui kapitaliparasiit,

nagu ämblik võrgul aga,
uuesti luuraten omakasu, — ei maga,
— pää all patjade valge riit.

Revolutsioon kohustab!

Kakskümmendviis aastat esimesest revolutsioonist

Tänavu jaanuaris möödus 25 aastat Vene esimese revolutsiooni esimestest puhanguist. Too ei olnud hässituse vili, nagu seda ei ole ükski revolutsioon: Venemaa oli jõudnud oma tulunduslikus arengus niikaugele, et vana tsaari ja aadli võim ei suutnud rahuldada kedagi. Uus teadlik *töölisklass* oli tekkind, sisemised kitsikused olid teind ärevaks talupoja.

Too oli veel kodanline revolutsioon, sääl *töölisklassil* ei olnud palju võita. Oli käimas alles võitlus isevalitsuse vastu, ja olgugi et kangelaslik *töölisklass* juba jättis maha kodanluse tähised, siiski ta ei võind veel võita. Veel organiseeritud *töölisklass* oli liig nõrk.

Tänase päeva *töölisnoorpõlv* annab vajalise au kõigile neile, kes siis surid või kannatasid. Sest 1905. aasta oli eelmäng. Revolutsioon ise ootab veel küpsemist, on vaja praegust pausiaja kibedat igapäevatööd *töölisklassi* organiseerimiseks ja ta teadvuse kasvatamiseks väikeses võitluses, et minna edasi suurtele.

Paul Levi

11. jaanuaril sai surma Saksa sotsiaaldemokraatide üks väljapaistvamaist päist: *Dr. Paul Levi*, advokaat ja riigipäevaliige, hüppas palavikuhooos mõistusetu olles mitmekordse maja aknast alla.

Meie ei tunne küllalt Levi't. Ta tegevus on piirdunud päämiselt Saksa parteis, ja sääligi ta ei ole olnud juhtival kohal — oma erimeelsuste pärast. Kuid see 46-aastane mees oli veel oma tõusu eel.

Paul Levi sisaldab endas Euroopa tööliklassi poliitilisi otsinguid väga suurel määral. Juba keskkooliõpilase põlves sotsialistlikku liikumisse sattund, ta võidab tähelepanu alles maailmasõja ajal. Ta suurepärase kaitsekõne Rosa Luxemburgile selle sõjavastaste kõnede protsessi puhul oli esimene Levi poliitiline suurteos — see sai süüdistuseks militarismile ja sõjale.

Levi ühines Rosa Luxemburgi ja Karl Liebknechtiga Spartakuse rühmaks, ja kui need kaks väljapaistvat juhti tapeti 1919. aastal, tal tuli endal hakata juhtima äärmist revolutsioonilist tööliikumist. 1919. aastal Paul Levi oli Kommunistliku Internatsionaali asutajaid.

See oli siis loomulik. Vene revolutsioon oli avand määratud võimalused Euroopa revolutsiooniks, ja objektiivseid eeldusi selleks revolutsiooniks oli. Kuid kahtlemata oli Vene kommunistide päälesurutud taktikal palju süüd selle äpardumisel — samuti kui alahoidlikult püsivail partei enamikel mitmel maal. Ja hiljem on öeldud mitugi korda valuga, et tööliklassi lõhenemine takistas siis tal panemast maksma oma võimu.

Kas samal ajal Eestigi iseseisvad sotsialistid ei asund samal alusel — kuid nad pidid lahkuma, igatahes, neid sunniti lahkuma.

Levi kannatas oma juhi kohal kaks aastat — ja siis ta pöördus kommunistide organiseeritavate vandeseltsliikude mässude vastu, mis ei võind teostada revolutsiooni, küll aga veristasid asjatult tööliklassi

ja aitasid teha tugevamaks reaktsooni. Levi esines lendkirjaga „Unser Weg“ (Meie tee; putšismi vastu) ja lahkus kommunistlikust parteist. Ta tuli varssi ühendatud Sotsiaaldemokraatlikku parteisse, nagu tuli Rootsi esindajagi Kommunistliku Internatsionaali asutamisel, Zeth Höglund. Siin ta alguses jäi kõrvale suuremast tegevusest, kuid 1924. aastal ta valiti Saksimaalt riigipäevale.

Ta sõber Max Seydewitz kirjutab sellest:

„See ei läind otse võitluseta; umbusaldus „välismaalaste“ ja „võõraste“ vastu (Levi oli berliinlane) pidi enne võidetama nende juures, kes igal juhtumil pidasid otstarbekohasemaks saata valimisringkonnas „juurdunu“ riigipäevale. Selle lisaks tuli veel, et Paul Levi oli olnud kommunistide esimene saadik riigipäeval, kellele heideti ette parteivahestust ja Iseseisva S.-d. partei lõhkumist, ja kellest kõneldi, et ta on *van-kuv ja painduv poliitik*.

... Meil pole tarvitsend kahetseda kunagi sega sammu. Üllatavalt ruttu see esteetiline haritlane võitis karmide radikaalsete Saksi tööliste, nägijate ja talupoegade täielise usalduse...“

Paul Levi seljapöörmine kommunistlikule liikumisele tähendas ometi olukorra õiget hindamist ja taktika marksistlikku tõlgitsust. Ta hindas põhjalikult ja õieti, ja sotsiaaldemokraatlikus parteis samuti ta ei loobund omast joonest. Ta süvendas revolutsioonilise marksismi mõistmist oma ajakirjaga „Politik und Wirtschaft“ (Poliitika ja majandus“, ta esinemised olid mitmeti vastolus partei enamikuga. Teiste vasemate marksistide (Viini prof. Max Adler, Max Seydewitz, Heinrich Ströbel, Kurt Rosenfeld) kahe-nädala-ajakirjaga „Der Klassenkampf“ (Klassivõitlus) liitudes ta arendas siin teistega koos revolutsioonilise marksismi rakedust päevapoliitikasse. Läind aastal, kui Saksa parteis oli tähtsal kohal sõjaväeprogrammi küsimus, ta esines oma brošüüriga (Wehrhaftigkeit und Sozialdemokratie — Relvastus ja sotsiaaldemokraatia) ja põhjendas viimasel partei kongressil veenvalt parteivasemiku seisukohti.

Paul Levi isik oli võimas ja andekas, kuid seda enam väärtuslikud on meile ta poliitilised seisukohad. Ta on loond silla tööliklassi ühtluseks, heites ära kommunistlikust liikumisest kõik juhusliku ja järelemõtlematu ning võideldes lähenemise vastu väikekodanlusele sotsialistide seas. Juba see suund üksinda on väärt, et austuse ja valuga leinata Paul Levit.

M. Martna

Eelarve kulude osa riigi iseloomu väljendajaks

Kodanlise ajakirjanduse hindamise järgi on Riigikogus ka tänavu eelarve esimese lugemise puhul *liiaks palju* kõneldud ja ainult paar kõnelejat olla enam-vähem tähelepanuväärseid mõtteid avaldanud. Ei taha meiegi ütelda, nagu oleks vähe kõneldud, või nagu oleks eriti kaalulisi väiteid avaldatud. Ajuti oli tööpoolest tunne, nagu oleks kõneleja hoopis unustanud, et eelarve arutusel. Nõnda hoogsalt oldi poliitilist „musta pesu“ sorima hakatud. Kuid sellel „paljukõnelemisel“ on ometi ka oma hää külg, ja meile näib, et tõkete tegemiseks vaevalt põhjust leidub. Kui — nagu mõned Riigikogu juristid arvavad — tööpoolest leitakse, et põhiseaduse sõnastus ja eelarve arutamise senine viis kooskõlas ei olla, siis tuleb põhiseadust senisele arutamiseviisile ja eelarve vastuvõtmise traditsioonile vastavalt seletada, aga mitte põhiseaduse sõnastusest sellast astlit otsida, millelega riigikoguliigetele suid võiks

sulgeda, nii soovitav see ka n. n. „kõvale valitsusele“ olla võiks. Kui lahjad ettetoodud väited ka suurelt osalt olid, igatahes olid nad nende soovide peegeldused, mis üks või teine huvirühm omast seisukohast ette kanda tarvilikuks pidas ja millest kohati väga selgesti vastu kajas, millised soovid kodanlistel kihtidel südamel kipitavad. Iga rühm ja rühmakene püüab sel puhul oma hädasid oma seisukohast valgustada, ja millal oleks parajam aeg majanduselu peeglistse nõnda vaadata, kui sel puhul? — Et sotsialistide väited kodanluse vaekausil suurt ei kaalu, kes imestab meie seas selle üle? Sest ei ole ju proletariaadi häda see, mis kodanlusele haiget teeks, vaid selle häda jaoks on tuttav ei-põhjus teada: rahva kandajõud ei küüni selleks... Pealegi ei maksa ju ka selle vastu vaieldagi, et meie — sotsialistid — oma põhjendustega ja vastuväidetega ise-enestegi ridades veel väga sügavale tungida ei ole suutnud. Isegi meie programmilised nõudmised on alles segasepoolsed ja ootavad asjalikumat läbitöötamist. Sellepärast ei tundunudki eriti liialdusena härra Konst. Pätsi märkus sms Oinasele, millega tema sarkastiliselt meeletuletas, et n. n. sotsialistlik valitsus, s. o. „pahempoolse“ koalitsiooni valitsuse rahaminister, sms Oinas oma kavatsustes mitte midagi sotsialistlikku ei näidanud ega kavatsenud, millel vähegi seda ilmet oleks olnud. Härra Päts võis õigusega rõhutada, et sms A. Rei koalitsioonivalitsuse poliitikas midagi silma ei paistnud, mis teda kodanlisest poliitikast tegelikult oleks eraldanud. Isegi see, et sms Rei valitsus 14. septembri tole ei oleks toonud, ei oleks ju midagi sotsialistlikku olnud. Ja kuidas võis seda oodata? Kaks sotsialistlikku ministrit ja sotsialistlik Riigivanem viie kodanlise ministri vastu, s. o. kolm viie vastu ei oleks ju paremangi tahtmisega midagi läbi viia suutnud, mis sellasena paistma oleks jäänud. Nõnda oli ka arusaadav, et sms Oinas aasta eest, kui tema majandusministriks oli, midagi kaugeimat ega ulatuslikumat sellest ette ei kandnud, kas mitte näit. *maksustamisüsteemi ja majanduspoliitikat* muuta ei tuleks, kas mitte rahva laiade hulkade elulised huvid seda ei vaja. Kuidas ta võis seda teha, kuna ta väga hästi teadis, et kodanline kabineti enamus sellesarnasest kuuldagi ei tahtnud! Et see puudus, selle naelutas härra Laidoner oma eelarvekõnes kinni ja andis mõista, nagu oleks see sms Oinase süü ja viga, kuna ta süü sügavamaid põhjusi targu ei puudutanud.

Seda kõike on vaja meelespidada sellepärast, et me õieti hinnata teaksime, mispärast meie ja kodanlaste vaated eelarve küsimustes lahku lähevad. Ja kui me leiame, et kodanline ajakirjandus sotsialistide väiteid nimetamisväärilikeks ei hinda, siis on see arusaadav, sest miks peaks see ajakirjandus proletariaadi huve silmas pidama, kuna temal ülesandeks on, *kodanluse* huve kaitsta ja nähtavale tõsta.

□

Riigieelarve arutamine võimaldab meil — sotsialistidel — hinnata, missugune on riigi rahanduspoliitika iseloomult. (Ei tarvitse juure lisada, et jutt on kodanlisest riigist ja kodanlise riigi rahanduspoliitikast, eriti tema maksupoliitikast ja eelarvest.) Riigi ülalpidamine vajab suuri summe raha. Need summad nõutab riik enesele peaasjalikult maksustamisega. Aga kui me ligemalt vaatleme hakkame, missugusteks otstarveteks riik raha kulutab, missugused erisihid temal riigi ülalpidamisel on, siis näeme järgmist: Raha ammutab riik vaesematelt kihtidelt, töölistelt, aga raha kulutab ta überpöördukt kodanlise klassi huvides. Me näeme seda eriti selgelt, kui me riigi väljaandeid ligemalt vaatleme, kui me küsime, missugusteks otstaveteks kulutab valitsus riigi sissetulekud? Sest see näitab meile vastuvaidlemata selgusega,

kelle huve valitsus eestkätt teenib, kelle kasud temal südame ligidal seisavad. Et see on kodanline klass oma väga laialdaste ja mitmesuguste huvidega, et see on kodanline riik oma eri aparaadiga, see selgub meile otsekohe, ja kui me ühtlasi meeles peame, et maksude lõvi-osa on proletariaadi kanda, siis on küsimus meil iseloomult selge.

Me võime täie julgusega ütelda, et kodanlise riigi võim on valitseva klassi kasutada ja et ta seda võimu mahasurutud klassi vastu kasutab. Kust poolt me iganes küsimuse juure astume ja vastust otsime, me leiame ika, et riigi rahandus- ning majanduspoliitika on sihitud mahasurutud klassi vastu. Ja see ei ole õieti muud midagi, kui raha välja-pressimine vaesemate kihtide käest nende kulude katmiseks, mis riik selleks vajab, et vaesemaid, töötavaid kihte lõas hoida ja neid valitsevate kihtide kasuks tööd lasta teha lisaväärtuse soetamiseks. Just nagu võidetud, allaheidetud rahvad oma sõjariistad ja oma varanduse võitjale peavad andma, selleks ohverdama, et iseenese vastu uusi sõjariistu, uusi surveabinõusid soetada, võitjate kätte anda — võidetute vastu, nõnda peab ka töötav rahvas, proletariaat oma kurnajate kasuks orjama; ta peab riigivõimu aparaadi oma maksude varal ülalpidama, korras hoidma, olgugi et ta ise teab, kuidas see tema vastu, tema kahjuks töötab, kuna valitsevad klassid ainult häda korral, s. o. kui vaese rahva veeringid koguniste ei ulata, omalt poolt „kää külge panevad“ ja (vastu tahtmist) riiki vee peal hoida avitavad, s. o. kui see ilma nende kaasabitada kuidagi enam ei lähe. — Nagu raudse ahelaga hoiab riik kaks teineteisele vaenulikkude klassi koos, s. o. valitseva kodanlise klassi ja proletariaadi. Ja see sünnib lausa tegutsedes valitseva klassi kasuks, proletariaadi vastu. Me tarvitseme ainult ütelda: riiklikud kulud selleks ja selleks otstarbeks, ja kui me ligemalt vaatlema hakkame, mis otstarve mainitud kuludel on, siis leiame ühe või teise otstarbe *kodanlise klassi kasu sihiga*.

Meil kõigil on teada, et sõjaväe, riigikaitse kulud, kui me kõik, mis siia kuulub, kokku arvame, igas riigis ligikaudu poole riigieelarve summast ära neelab. Ja kui me võrreldes vaatame, kuidas riigieelarve summad sisse tulevad, eriti kaudseid makse silmaspidades, nagu tollid, aktsiisid, riigi monopolid jne., mis peajasjalikult laiade töötavate rahvahulkade peal lasuvad, siis on meil selge, et vaesemad, töötavad rahvahulgad need on, kes mainitud raha riigikassadesse kannavad, kuna neil mainitud väljaannetest mingit otsekohest ega nähtavat kasu ei ole. Suured rahvusriigid kasvatavad sõjaväe varustamisega maal, merel ja õhus alaliselt ja kasvavalt sõja hädaohtu, mis rahva laiade hulkade kahju ja hävingut veel suurendab, kuna see Eestis — rahva vähest arvu ja vaesust silmaspidades — mitte vähem hädaohtlik ei ole. Kui sõjavarustuse „kasulikkust“ hinnata, siis paistab otsekohe silma, et kodanline klass — ainult juba hulka kõrgepalgasaajaid kindraleid, ohvitseri ja teisi kõrgema aukraadi kandjaid, siis veel tööstureid, kaupmehi, igasugu varustuse- ja moonamuretsejaid silmas pidades — kuni jõukate talupoegadeni, kes muu seas siit oma hobuste, vilja, liha jne. eest head hinda saavad, siis on selge, kus sõjaväest kasusaajaid otsida tuleb ja on ka see selge, et neil aineline huvi on sõda jutlustada. Sest kui mainitud ringkondadel juba rahu ajal sõjaväes olemisest kasu on, siis seda enam sõja ajal. Kui määratu suured sõjariistade ja tapamasinate vabrikud juba rahu ajal, s. o. ajal, kus sõjaks ettevalmistatakse, kuna sõjaks tarvilikke masinaid valmistatakse — sest milleks muuks kui masinateks peab sõjalaevu, suurtükimürakaid, tanke, lennuparaate jne. nimetama — suurt kasu annavad, sest et selles „töös-

tuses“ ei tingita, — siis veel enam sõja ajal, kuna kogu maailm ruttab ja ennast hambuni relvastada püüab. Ja sealt siis ka see tappev tõsiasi, et näit. Kruppi, Schneider-Creuzot' ja teiste hiiglavabrikute tapamasinad niihästi oma rahva, kui ka „vaenlase“ väerindadel oma hävitamise tööd teevad! See hoitakse võimalikult saladuse katte all, aga hukkamõistmise asemel näeme ja kuuleme, et niihästi „sõprade“ kui „vaenlaste“ ordenid, aumärgid Kruppide, von Bohlenite ja teiste sarnaste rindu ehivad. Oleme ju kuulsa greeklase Bazil Zaharovi rahvusvahelisest varustamistegevusest eestigi ajalehtedest pööraseid tõsi-asju küllalt lugenud, kuid kaugeltki mitte kõike. See härra kannab kõigi suurte riikide aumärke ja aumantleid, on kõigi relvadetarvitajate suurmeeste sõber ja lugupeetud „aumees“, kes „lahkel käel“ igale poole oma „abi“ valmis on andma. Kasu saab sellestki ainult kodanline klass, kuna proletariaat kulud kannab, oma elu, varanduse ja kõik, mis tal on, ohvriks peab tooma ja kerjates oma elu, kui see alles jääb, peab lõpuni elama.

Ja mida tähendab proletariaadil riigi kaitse? See tähendab, et proletariaat peab oma verega ja oma varandusega valitseva klassi kasusid kaitsma! Sest mida on proletariaadil enese huvides selles mõttes kaitsta? Ainult et ka rahus võiks tööd teha, ettevõtjatele lisaväärtust valmistada ilma et ta sunnitud oleks sõtta, s. o. ennast tappa laskma minna. Sellest ei saa tema aga hoiduda, sest kodanline riigivõim sunnib teda isamaad kaitsma minema...

Ei ole mingit kahtlust, et kodanline riigivõim tähendab võimu proletariaadi lõastamiseks. Ja kodanline ideoloogia eeldab ja nõuab, et proletariaat peab enese huvitatud tundma, et tema lõastaja oleks ta suguvend! — Meie ei taha salata rahvusliku kultuuri tähtsust, aga me eeldame ja nõuame, et proletariaat seda peab kaasamaiststa ja kaas-määrata võima. Ilma selleta jääb meile omarahva kultuurist ainult — ilusad sõnad ja sellekohane kodanline ideoloogia, mis ka proletariaadi on vallanud, just nagu kodanlus heameelega näeb. Kas ei näe meie igal pool sellele vasturaiumist, kui proletariaat n. n. omakultuurile ka oma ilmet püüab anda? Kas ei näe me püüdmist ja selle püüdmise ainu-õigeks tunnistamist, et mainitud omakultuuri kodanluse kultuuriks kokku sulatada katsutakse ja sellele kõigest väest vastu vaieldakse, et üldse midagi erilist, proletaarlist kultuuri alal olla võib? Kodanline ühtesulatamistung on nõnda vägev — tema käesoleva riigivõimu tõttu, — et proletariaadi omakultuuri arendumispüüded nagu terase vastu põrkavad ja — õuduvad. Kõik teed on proletariaadil sinna kinni. Riiklik iseseisvus, nii tähtis kui see ka ajalooliselt on, jätab proletariaadi ka selles asjas nõndasama vaesekslapseks, nagu ta seni vaenelaps on olnud.

Kahtlemata ootasime meie poliitilisest iseseisvusest proletariaadile rohkem, kui ta tegelikult on saanud. Kodanline vastupanujõud oli meil — kahjuks — selles ühenduses alles tundmata. Aga me võtame enestele õiguse küsida: Kuidas kindlustab kodanline riik proletariaadi elu, ta olemise? See on: Kuidas kindlustab riik, kodanline ühiskond töölise elu ja olemise, kes kusagilt tööd ei leia, kellel tööpuuduse tõttu elamise võimalus jalgade alt kaob? Kui proletariaat huvi peab tundma „kodu kaitse“ vastu (ja riigikaitse olevat ometi laiemas mõttes just *kodu kaitse!*), siis peaks temal ju kodu olema, mille kaitstes ta peaks huvitatud olema. Aga kus on eesti töölisel sellane kodu, töökoht, kodumaa? Meie töölise kodu ei paku inimesele tarvilikku kindlust ei tänaseks, veel vähem homseks. Ja kui me räägime, et eesti töölise kodu oma alalise,

peaaegu kestva tööpuudusega vajab vähemasti seaduslikku kindlustamist tööpuuduse vastu, tähendab, et valitsus peab selle küsimuse tõsiselt lahendamisele asuma, siis hirvitatakse meile valitsuse ringkondadest, s. o. kodanlise ühiskonna ninameeste poolt kõige tooremalt vastu ja ei taheta sedagi piskut tunnustada, mis teised kodanlised riigid tunnustavad. Meile vastatakse igasuguse sotsiaalkindlustuse nõudmisele sellega, et „see käib rahval üle jõu...“ Aga rahval, proletariaadil ei tohi üle jõu käia eesti oludes eriti kallist, tõepoolest kaugelt üle jõu käivat kaitseaparaati kõige sõjavarustuse- ja sõjaväe ülespidamiskuludega oma õlgadel kanda, iga päev uuteks ohvriteks valmis olla, ühtlasi aga näha, et temal — proletariaadil — sellest kõigest vähematki kasu ei ole, et tema nõudmistele, mis ainult nalja tagasisurumiseks avaldatud, mitte karvaväärt vastu ei tulda. Kas on üldse mõeldav, et rahva häda veel hoolimatult, ilma igasuguse nimliku kaastundmise avaldamiseta hirvitada ja teda sellega otsekohe väljakutsuda võib, kui me just ka eelarve arutamise aegu kodanlise riigivõimu esitajate ja selle huviringkondade poolt kuulsime ja nägime? Minul ei ole mitte teada, et kusagil oleks veel toorem olnud. — Tahtmata tuleb sellega ühenduses jälle meele härra A. Anderkopi poolt valimisteage avaldatud Thomas Babbinton *Macaulay* (1800—1859) väide: Kuidas võib inimeselt isamaa-armastust (ma asetan sellele: riigikaitse vaimustust) oodata ja nõuda, kellel ei ole kodu ega kollet ja kes ei tea, kuidas ta homse päeva üle peab elama, kellel iga vähemgi elamise ja olemise kindlustus täielikult puudub? Ja, ma lisan sellele juure, kes igal silmapilgul näeb ja tunneb, et riigivõim tema huvidest põrmugi ei hooli, kes ainult selle peal väljas on, et proletariaadi valu ja vaevaga teenitud penne tarbeainete peale pandud tollide ja maksudega välja pressida.

Sõjaväe teenistuskohustus on üldine, s. o. väga *demokraatline*, sest mis on demokraatlikum kui see, mis kõigil on ühesugune? Aga küsime, kuidas tunneb seda demokraatlikku kohustust proletaarlane, kudas valitseva klassi liige? Viimasele ei tähenda see kohustus kaugeltki seesugust ohvrit kui proletaarlasele; valitseva klassi liikmele on see kohustus auasjaks ja odavaks abinõuks, lugupidamist, tähelepanu võita. Ja seda päris loomulikult: inimese tunnetuse mõjudid — üleüldises koostuses — määravad ühiskonna ideoloogia peajooned, ja see ei ole ju muud kui majanduse struktuuri — ehituse iselae — vastukaja, refleks, ja kuna kaitseväge vajalikkus majanduslikult paratamatuks tunnistatakse, kajab mainitud sunnikohustus valitseva klassi tunnetuses vastu sellasena, millele alluda ja millele elada aukohuseks on. Valitseval klassil on selle kohustuse täitmine ka tegelikult kergem, sageli aineliselt koguni kasulik. Tuletame ainult meele, mis me eelpool ülemate ja teiste kasusaajate suunas ütlesime. Käsitöeline, kaupmees ja põllumees koputavad kasuga kaitseväge asutuste uste pihta, kuna proletaarlane aina koormaid peab kandma. Kas noor tööline kasarmu uksest sisse astudes oma töökoha kaotab, mida ta tagasitulles mitte hõlpsasti ei leia, ja mida ta sealt välja astudes peale peab hakkama, seda ülemus ei küsi. Ja kas tööline sõjas langeb, oma perekonna nalja varaks jätab, kas ta oma tervise kaotab ja peale sõja lõppu töövõimetuna kerjates oma elulõppu peab ootama: kes hoolib sellest! Seda kõike nõuab isamaa ja troostiks meelitatakse kangelase auga, tulevase ilmaga ja muu sellasega, mis on — odav, mida anda võib muidu... Isamaa, mille eest proletaarlane oma elu ja vara peab ohverdama, on aga (praegusel korral) valitseva klassi isamaa ja proletariaadil tähendab see isamaa ainult valu, vaeva ja higi, allasurumist ja alandamist.

Mis riigikaitse aparadi ülalpidamise kuludest üle jääb, see tarvi-

tatakse valitseva klassi soovidele vastavalt majanduslikkudeks, kultuurilisteks jne. otstarveteks. Eriti rõhutatakse ja kriipsutatakse alla seda, mis riik oma kodanikkude harimiseks kulutab. Klassiriik ülistab neid otse õrna värinat tundes *sotsiaalseteks* kuludeks, s. o. niisugusteks, mis ilma vaheta kõigile ühtviisi kasuks tulla. Aga peatume vähe ja vaatleme asjalikult, kuidas lugu sellega on. Küsimus on „rahva haridusest“. Mis on „rahva“ hariduse tuum ja siht? Eks ometi see, et „häid kodanikke“ kasvatada? Aga kellele? Eks ikka riigile! mis on aga — kodanlik riik! Kool peab kasvatama mehi ja naisi, kes valitsevale klassile kõlblikud, s. o. küllalt allaheitlikud, sõnakuulelikud ja kelle vaimsed huvid ning sihid on määratud — praeguse klassiriigi huvidest. Siit peavad tulema ka valju käega härrad tööstuse kaptenid ja teised käskjad, kes oskaksid rohkesti rahvuslikku kapitali „koguda“ ja seda valitseda. Et see võiks takistusteta sündida, selleks on vaja kooliharidust rahvast, kes on alati valmis „sõnakuulma, maksusid maksta ja — suud pidama...“ Selle sihi kättesaamiseks on vaja noorsoo vaimustuse- ja ohvrimeelsuse võimeid nõnda kasvatada ja teele juhtida, et kõik valitsevale klassile, kapitalistlikule ühiskonnale kasuks tuleks. — Suurtes rahvusriikides — Eestit ei maksa selles ulatuses nimetada — kuulub selle kasvatuses sihiks ka marurahvuslike töstmise, võõraste naaberrahvaste vastu valega ässitamine, sõjale kihutamine ja tagurlise vaadetekäsitluse edendamine, kuna mõistusega vaba arvustamine ja sellele vastav tegevus juba algidudena alla surutakse — ka meil, Eestis. Sest on ju kool kõigile kättesaadav, olgugi et õpeprogramm täielikult kodanlise klassiriigi ideoloogide saavutus on ning selle ideoloogia teenistuses seisab. Sest me võime täie rõhuga ütelda, ja me peame seda ütleva, et kodanlise riigi kool on igal astmel täielikult kodanlise klassi, kodanlise riigi teenistusse rakendatud.

Peatume veel silmapilguks kohtu kulude juures. Sest üteldakse ju, et seaduse, s. o. kohtu ees on kõik üheõiguslised, ja — kohus on erapooletu. Aga sellejuures unustatakse, et — seadused on valitseva klassi tehtud ja just nõnda, kuidas selle klassi huvid vajasid. Kes ei peaks tunnustama, et erapooletu seadus ja kohus peasjalikult rakendatud on on eraomanduse kaitsele ja sellastele keerulistele küsimustele, mis eestkätt eraomanduse olemisest ja kaitsest tekivad? Üteldagu mulle, kas vajab proletariaat, kas vajavad ilma varanduseta rahvahulgad oma eraomanduse õiguste kaitsmiseks sellast aparati? See küsimine langeb isenesesse kokku, kui me teame, et rahva suured hulgad on ju ilma sellase eraomanduseta, mis erilist kaitset vajaks. Sellepärast lähivad ka kohtuja vangimaja kulud töötava rahva huvidest mööda, „erapooletu“ kohtul jääb ainult valitseva klassi huve kaitsta.

Nõndasama on lugu nende kuludega, mis riik põllumajanduse jne. toetuseks välja annab. Muidugi hoobeldakse ka siin, et see üld-majanduse, s. o. kogu rahva huvides sündida. Aga kui me teame, et talvel üle 50.000 põllutöölise ilma tööta, ilma teenistuseta on, 100.000 ümber siiluja väikekohapidajaid nõndasama, ja kui me näeme, et neile tööpuuduse puhul mingit abi ei anta, siis teame meie, mis laadi mainitud üleüldine majanduse toetamine on, ja küsimus on meil ka sellest kandist selge küllalt. — Me peame siiski veel ühe väljaande juures peatuma, nimelt *sotsiaalse hoolekande* kulude juures. Kuigi mitte Eestis, siis ometi mõnes teises riigis näib hoolekande asi kuidagi korraldatud olevat. Eestis vähendatakse hoolekande kulusid juba enne, kui mainitud seadus täies ulatuses maksuma pääsis, ja just hoolekande kulude vastu leitigi see vabandus, et need „käivad rahval üle jõu“, ja alles toona teatasid ajalehed, et sotsiaalminister, härra Hünerson on eelarve komisjonis seletanud, *valitsus ei kavatsevat veel mitte tööpuuduse vastu kindlustamise teostamisele asuda...*

Aga isegi seal, kus hoolekanne praktiliselt teostatud on, kas ei pea me ütlema, et see ei ole ju muud midagi, kui selle kulunud ja äratarvitatud tööparaadi — töölise — hädavaevalt elushoidmine, kellest enam võimalik ei ole lisaväärtust välja pressida ja keda ometi ka häbi on, teeääre, põosaalla, nalga surra lasta, nagu härra Soots enne jõulu riigikogus ütles, et meie päevil inimesi enam nõnda surra ei lasta, nagu vanasti viisiks olnud... Hoolekande kulud on päälekaebajaks selle üle, et kodanline ühiskond suurema osa rahvast nõnda ära kurnab ja viletsusse paiskab, et ta ilma hoolekande abita nalga ja lageda taeva all surema peaks... Millest kõneleb näiteks kerjamise keeld linnades? Mitte sellest, et vaestel kerjata vaja ei ole, vaid sellest, et kodanline ühiskond oma „au“ ja oma „südametunnistust“ rüvetada ega äritada ei taha, kui ta kerjajaid näeb. Ta vajab vähemalt välispidi seda uhkustamisvõimlust, vaata, meie rahvas elab nõnda hästi, et meil ühtki kerjajat ei ole! — Ja kui riik laste hoolekandemaju ükskõik missuguse nime all asutab ja ülal peab, siis sünnib see juba praktilisest vajadusest, sest ühiskond vajab ka tulevikus töökäsa! Kui proletariaat nõnda kehv ja väljakurnatud on, et lapsed ilma hoolekande abita surema peaksid, nõndanimetatud „vaesed-lapsed“, kelle vanemad lastele muud järele ei jätnud kui elu —, mis on niisugusel juhul loomulikum, kui et kodanline ühiskond oma „käte avab“ ja sellastele lastele vaestemaja ühiskasvamise võimaldab, iga päev vandudes, et laste hoolekandekulud liiaks suured on ja et pehmed, liig inimlikud kasvatajad neist härrasrahvast kasvatada tahtvat, äraunustades, et see ometi ainult tööjõud olla võib ja et need lapsed õieti juba kaela kandma hakates tööle peaksid minema.

Ma olen tänaseks pikale läinud, pean lõpetama. Ma loodan, et minu näited selleks küllaldased olid ja kindlaks tegid, et kapitalistliku riigi kulud, väljaminekud tarvilikud on ainult valitsevatele klassidele ja et need — ükskõik missugusest küljest vaadates — kapitalistliku ühiskonna tunnusmärki kannavad. Ka need kulud, mis riik kannab kohtu ja õigusemõistmise nimetuste all, rahvakooli ja igasugused kulud n. n. rahvahariduse alal jne., nende peaotstarbeks on kapitalismi võimu kindlustamine, praeguse korra alleshoidmine. Ei ole ainustki asja või korraldust nimetada, olgu ta ka kõige kõlavama nimega ristitud ja kõige kaunimaks otstarbeks mõeldud, mis mitte valitseva klassile kasuks ei pea arenema — nõndakaua kui praegune klassiriik püsima jääb.

Seda peame teadma, sest see teadmine kihutab proletariaati ühiskonna sotsialiseerimise poole.

19. II. 1930.

ÜENÜ viimaseid õhkamisi.

Mis maksab omaaegne jutt, et Ülemaaline Eesti Ühendus arendavat (kodanlise) noorsoo isetegevust, olgu kas või rahvatantsude alal. Nüüd katsutakse surevat noorust lappida vanematenõukoguga, kuhu on kutsutud mitu Kukke, nii ETK-st kui tollist, kõik Tallinna keskkoolide „soliidsemad“ direktorid, üks kuulub mees „Meie Matsi“ päevilt ja hulk muud rahvast — just kui Kristlikkude Noortemeeste Ühinguski. Kas kõik need härrad toovad kaasa enam nooruse vaimu, see on muidugi küsitav, näib igatahes, et asunikkude kaer ei lokka nüüd paremini kui rahvaerakonna oma, ja et arvatavasti lähemal ajal hakatakse soovitada seda asutist ka õpilastele.

Meie tervitus ÜENÜ-le soliidselt vanematenõukogu moodustamisel: ei need lapsehoidjad teile noorust lisa!

A. Upits: 1905

3. pilt (vallamajas, karistussalkade saabudes).

(Kantseleirum vallamajas. Punase riidega kaetud laud, sellel kull. Seinal Nikolai II pilt kallutatud raamis.)

Valla inimesi — mehi, naisi, alaealisi, paljaste säärttega, kõik hirmunult vaiksed, harva kuulduv poolsosinat).

Resnais (müts silmil, revolver käes; tuleb väljast, kiiresti rahvast läbi. On kuulda kartlikke hüüdeid, imestust): „Kohe ilmuvad siia verekoerad mõisast. Küsivad revolutsionääride, mõisapöletajate ja rongile kallale tungijate järgi. Hoiduge ütlemast! On keegi midagi näind või teab — suu kinni! Ükski äraandja ei pääse oma karistusesi! (Lööb revolvri päraga lauale.) Neetud olgu igavesti, kes oma venna ära annab! Võidetud me oleme, aga mitte hävitatud. Meid ei suudeta hävitada nagu rohtu aasal. See niidetakse, aga kevadel kasvab uuesti. Löögigrupi nimel kuulutan surma igale, kes ära annab vabadusevõitlejad. Taguge see oma ja laste ajudesse. Ükski ärgu lootku, et ta suudab end peita või et unustatakse. Keda kuul ei taba kohe — seda viie, kümne aasta pärast. Võitlus vabaduse eest ei häirne, samuti ka käitemaks. Jundaseid ka Kaine ärgu olgu teie seas! Seda pidage meeles!“ (Lükkab kokta laual ümber ning väljub aeglaselt, kõigile ähvardades silmi vaadates).

Rahvas (seni nagu kivistund, nüüd tõuseb liikumine, ohked).

Vilde (laiali kätega hüppab üles, säieb kotka püsti): „Kes see oli? Miks lasksite ta minna? .. Püüdke kinni!“ (Valmistub nagu järele jooksmisele, siiski jääb paigale.)

Setiina (akna juures): „Sõidavad! .. Praegu sõidavad härrad!“

Rahvas (loomusunniliselt liigub ukse juurest; hetkeks vaikus).

Rittmeister von Hammer (Pavel Sergejits, Klaasoni ja tragunite saatel; täieline paruni tüüp, põetud hallide vurrude ja näpitsatega ninal. Tuleb ruttu, kannuseid kõlistades, kellelegi otsa vaatamata, vihane ja närviline. Nähes kotkast, võtab mütsi päast ja paneb lauale; istub, Pavel Sergejits vähe kaugemal; Klaason, kaunis „kulund“ kantseleiametnik, istub laua otsa, valmistudes kirjutusele. Inimesed kummaruvad, kõige sügavamini Vilde. Setiina müksab Podnieki, see kohmetand. — Von Hammer tõstab silmad keisri pildile.) „Aha, olete uue muretsend. Aga kus tema majasteedi vana pilt? — Vallavanem!“

Podniek (Setiinast tõugatud, üsna kohmetanult): „Mina, härra. . . Vana pildi olid revolutsionäärid ära viind.“

Von Hammer: „A? Re-volutsionäärid? — Pole revolutsionääre ega revolutsiooni! Saad aru! Mässajad, huligaanid — hulguste salgad! — Sina oled vallavanem! — No vaadake, Pavel Sergejits! See olevat vallavanem!“

Paul Sergejits (kehitab õlgu): „Maa-inimene — mida te ikka tahate, Robert Karlovits.“

Von Hammer: „Kuidas su nimi on?“

Podniek: „Podniek. Rein Podniek, härra.“

Von Hammer: „Kuidas sa ütlesid? Po-Poodneck. — Kuulsite, Pavel Sergejits! See on täieline koerte keel! Murra kas või keel ära! — Ja nüüd ütled sa mulle, kes siin olid need mässajad, tsaari pildi teotajad, röövliid ja mõisapöletajad.“

Podniek: „Ei või teada, härra. Võõrad inimesed. . .“

Von Hammer: „Mitte valetada! Seda laulu tunnen! Puua lasen kõiki ja sind esimesena!“

Vilde: „Härra rittmeister, ta on ära hirmutatud. Siin oli praegu keegi ja ähvardas tasuda.“

Von Hammer. „Ähvardas? Kes ähvardas? Kus ta on?“

Vilde: „Põgenes ära, härra rittmeister. Oli relvastund — meie ei suutnud teda kinni pidada.“

Von Hammer: „Küll te suudate! Lasen teid kõiki nülgi, küll siis teate. (Püsti, jookseb teisele poole lauda; hüppab halli vanakese juurde). Mis sa seisad siin kui post? Miks sa ei vasta, kui küsitakse?“

Vanake: „Mina, härrad, ei tea midagi...“

Von Hammer (ahvib järele): „Ei tea midagi... Nüüd on sul suu kinni, aga nädala eest käisid kindlasti agiteerides ümber. Küll sa mul tead! Nagu raamatust loed kõik ette! Tantsid sa mulle, vana kurat! — Ära! Keldrisse see!“

Tragunid (rebivad vanakese uksest välja, rahvas summutatud hoigeid).

Von Hammer (näeb Sniedzeti, poisikest, kes rusikais kätega seisab kõige ees ja tahab nagu talle näkku karata): „Aa põrsas niisugune! Mas sa siin keerutad silmi?.. Aa, käed!.. (Lööb kannad kokku).“

Tragun (virutab Sniedzetele nuudiga, see aitab, aga käed ja vaade jäävad samaseks; lapsega naine hoigab).

Käed sirgelt alla! — Osipov, anna talle üks!“

Von Hammer (viskub selle poole): „Mitte möögida! Suu kinni, ehk lasen sind nii läbi peksta, et kolm nädalat ei taha istuda. — (Jälle Sniedzetele). Kuis sa julgesid puutuda keisri pilti? Kes sind õpetas tragune pääle laskma?“

Sniedze: „Keisri pilti pole ma puutunud ega ka traguneid lasknud. Ma ei tea midagi.“

Von Hammer: „Ha! Sa ei tea midagi! Mitte midagi ei tea! Keegi ei tea siin mitte midagi!.. Näeme! (Viipab tragunile, kes lükkab poissi ukse poole).“

Sniedze (vihaselt, nutuga): „Ära tõuka! Võin ise minna.“

Von Hammer (ülivihane, ümber pöörates): „Mässajad ja röövliid! Koerapojad! Kõik kuni viimaseeni lasen läbi peksta! Naha tõmban üle päa! Siberisse saadan! Kümme aastat toidate mul vanglas täisid!“ (Suures ärrituses kukub ta näpits maha, Vilde, Podniek ja Setiina rutavad seda üles tõstma. Hingeldades langeb von Hammer toolile).

Pavel Sergejitš (on kogu aja istunud kortsus kulmul — pääd raputades, kaunis tasa): „Aga Robert Karlovitš! See on ometi liig palju!“

Von Hammer (kannataja ilmega): „Liig palju, ütlete teie, Pavel Sergejitš? See on liig vähe! Mida pean nendega pääle hakkama? Te näete, see on üks ainus vandeseltslaste kamp. Jultund-röövliid — kõik nad tuleksid üles puua! (Nuuskab nina.) Siin on niisugune hais. Nad on nimelt saapaid tõkatiga määrind. — Tooge see — kelle võtsime kaasa!“ (viipab ukse poole.)

Kaks tragunit (püssid käes, toovad Gaileni sisse).

Von Hammer: „Nüüd näitad sa mulle selles salgas kõiki, kes ühes sinuga tegutsesid säädusliku võimu vastu. Kõiki, kes võtsid osa röövimistest, põletamistest ja tapmistest. — Näiteks, kes määras su — kurat teab, mis ta nimi oli — ah jah: täidesaatva komitee esimeheks? Tähendage üles, Klaason.“

Gailen (väsinud, aga julge ja kindel): „Mind ei määratud, vaid valiti valla üldkoosolekul. Ühel häälel. Muidugi, vallavanem ja ta naine olid vastu.“

Von Hammer: „Ha — ühel häälel! Kuulge nüüd, Pavel Sergejitš! — Aga kas te siis ei teadnud, et see on eksimine säädusliku võimu vastu?“

Gailen: „Mingisugust sääduslikku võimu siin polnud. Pristavi olid

terroristid maha lasknud, parun ja pastor põgenend, vallavanem Podniek oli loomise ja hooletuse tõttu kaotand igasugu usalduse, kirjutaja Vilde oli löänd paku. Valda ähvardas anarhhia.“

Vilde (vihaselt, haavunult): „Ise tegite seda anarhhiat. Liepinit tahtsite minu asemele.“

Setiina (asjata julgustand meest; nüüd ise ettepoole): „Ärge kuulake, härrad, mis ta sääl laulab. Ta on suurim ässitaja ja revolutsionäär. Tahtis ise seda ametit.“

Von Hammer (naeratab; Pavel Sergejitsile): „Vaata, see lirma tuleks panna vallavanemaks. — (Gailenile): Sa ära salga. Puhtsüdamliku ülestunnistusega kergendad oma karistust.“

Gailen: „Mul pole midagi salata. Vägivallale pole ma kedagi õhutand. Aga ma ei võind olla ka rahva vastu, kui ta enam ei tahtnud kanda mõisnike ja pastorite ülekohtu. Aastaid jalgega tallatud, ta ometi kord tõusis iket maha raputama.“

Von Hammer: „Kuulge, kuulge, Pavel Sergejits! Ja siis veel leidate mulle ette liigset valjust... (Gailenile): Olgu. Sinu kohta olen nüüd selgusel. Aga nüüd nimeta kõik agitaatorid ja sotsialistid. Ainult vaata, et sa ei valeta! Sinutagi on meil teateid küllalt. — Klaason, kirjutage!“

Gailen: „Ärge nähkegi vaeva, isand Klaason. Teil on juba pastor, Brenson, Podnieki naine ja Viitol. Mina ei ütlen midagi.“

Von Hammer (püsti): „Mis? Ei ütlen? Lasen sulle anda viiskümmend — sada lasen sulle anda!“

Gailen: „Seda te võite. Kaks, kolm sada. Olen ju teie võimuses. Aga ega ma sellegipärast midagi ütlen.“

Von Hammer (langeb jõuetult toolile): „Olete niisugust neetud rahvast kusagil näind, Pavel Sergejits?“

Pavel Sergejits: „No miks te nii jonnakalt salgate? Härra rittmeister soovib seda teie enese hääks.“

Gailen: „Enese üle ei salga ma midagi. Aga oma elu ei taha ma osta teiste vere eest. Minu saatus on selge. Mingisugust armu ma ei taha neilt meie kohtumõistjailt.“

Pavel Sergejits: „Siiski mõtelge järele. Võiksite anda meile selge pildi siinsetest oludest ja sündmustest.“

Gailen: „Nagu oleksite tulnud mingit pilti saama. Teie ülesanne on kätte tasuda kannatand mõisnike eest. Selleks on teil salakuulajaid küllalt. Vastutan ainult selle eest, mida ise olen teind. Teistega pole mul asja...“

Von Hammer (rusikaga lauale, püsti): „Küllalt! Mul pole aega siin teiega kaubelda! (Viiepega Gaileni poole): See välja viia! — (Rahvale): Taguge oma päiluudesse see, mida kohe ütlen. Esiteks. Pole enam mingisugust revolutsiooni, streiki, ega koosolekut! Pole ja ei saagi olema. Iialgi enam! Teiseks. Tänaest päevast alates on sääduslikud isikud jälle oma kohtadel. Nädala jooksul peate tasuma kõik hiljaksjäänd maksud vallavalitsusele ja pastorihärrale. — (Podniekile): Sina vastutad mul selle eest. Kolmandaks. Kahe päeva jooksul tagasi anda kõik relvad ja parun Wolfilt röövitud vara. Samal ajal tulevad üles anda kõik hulkuvad agitaatorid ja sotsialistid. Varjajaid ootab sama karistus, mis kuritegijaid. — (Ikka vihasemalt): Vähema kui sõnakuulmatuse eest — lasen peksta... keldrisse topin... sõjakohtu kätte annan... koertena lasen maha lasta — kõik! kõik!... Välja! Ära kõik!...“ (Äärmises vihas viskub seljaga rahva poole).

Andrejs Upits: 1905

Tallinna Tööliteaatri

Vaevalt leiame draama, mis tööliteaatri publikule tänapäeval oleks vastuvõetavam kui läti tööliskirjaniku Upits'i „1905“, sest praegu, veerandsada aastat pärast sündmuste möödumist, nii revolutsiooni esimene tõus kui selle karm-verine mahasurumine tekitab uuesti iga vanema ja keskealise töölise rinnas elavaid mälestusi, ja needki, kes revolutsiooni ajal oli lapsed, uuendavad nüüd oma elamusi. Ja neid elamusi on ka töölise noorpõlvel. Pole seepärast ime, kui Tallinna Tööliteaater ligi kümme etendust on annud täis saalile, igakord publiku vaimustatud kaasaclamise saatel.

Küllap oligi hää ja vajaline, et Saksa teater heitis sel puhul tööliteaatri välja oma majast. Eesti töölise kultuuriliikumine astub praegu samasuguseid samme kui kodanluse oma kahekümneviie aasta eest. Ja sellepärast tööliteaatri on loomulikumgi esineda samas ruumis, kus „Estonia“ teater asus enne 1913 aastat.

Aga hoolimata lava vähenõudlikkusest, näitejuht *Fr. Põldroos* on osand teha piskust palju. On annud kena lavapildi ja, mis pääsi, elustand 1905. aasta kujud. 1905. aasta revolutsionärid pühivad silmi, nähes otse oma kaaslast viidavat karistussalkade ette, ja plaksutavad vaimustatult, kui Liepin sähvab papile sapiseid sõnu, ise surma ootel, kui täidesaatva komitee esimees Gailen jääb ustavaks seltsimeestele surmani ja kui Mart Robešniek laseb maha sadistliku noorparuni. Meie, nooremad, kes oleme kasvand pärast seda revolutsiooni, saame näidendist elavat revolutsioonilist kangelaslikkust.

Siin on rida häid revolutsionäride kujusid: Mart Robešniek (Kr. Hansen), Gailen (A. Himbeck), Liepin (Fr. Pöldroos), kuid ka suurepärased karistussalkade tegelased: v. Hammer (A. Rutoff), noorparun Wolff (J. Nerep) ja Pavel Sergevits (J. Tõnson). Rida näitlejaid hää juhtimisega, tekst töölisteaatrite raudvara. Kas paremat mälestust on vaja 1905. a. revolutsiooniliikumise algusele? **ARP.**

Uusi keeli töölistumusika pillil

„Vaba Maa“ on asutand töölistumusika osakonna ja teatab korduvalt, et Tallinna Töölistumusika Ühing, mida juhüb sm. A. Rei, on vabanend „sotside“ survest.

August Helsingis halisi,
Rei kongressil nü kõneli:
Kasvand meie kaunikesti,
sotsialismi sirutame,
kus ma ise esimeheks,
tõusu tõhusat tähistub:
töölistlauu laulvad lüüdu,
töölistpillida pöratab,
töölistumusikat kui meri!
See oli öeldud soome keeles,
soome seltsimeeste meeles.

„Vaba Maa“ aga vulisteli,
seadis sõnad, ütles nõnda:
— Soo, soo, soo, soo, sotsikene,
ära hõiska enne õhtut!
Töölistlaul on pääsnud valla,

töölistumusika muhedaks,
vabaks sotsi surve alta,
töölistteateri tubadest.
— Mõistke, mõistke, hellad vennad!
= Mina mõistan, miks ep mõista!
— Kes see päästis töölistpillid,
päästis sotsi surve alta?
= Rei see päästis töölistpillid,
töölistumusika mulina.
— Mis sai heli häälekandjaks,
töölistpilli noodileheks?
= „Vaba Maa“ sai häälekandjaks,
häälekandjaks, häälekandjaks.
— Kesse tõstab taktikeppi,
juhüb janti sotsi survest?
= Ei tea, ei tea, kesse tõukab,
ära küsi, keel kidatseb.

Rahvusvaheline sotsialism

Valimised 1929. aastal.

Aprillis olid valimised *Daanimaa*l. Sotsialistide hüüdsõna oli sõjaväe täieline kaotamine, ainult piirivalvet alles jättes. See määratu algatus maailmarahu hääks võitis Daani rahva poolehoidu, nii et sotsialistide häälte arv tõusis ühe viiendiku võrra, ja umb. 600.000 häält (41,8% kogusummast), viis parlamenti 61 sotsialisti 148-st parlamendiliikmest. Et osa radikaalseid kodanlasi pooldab sõjaväekaotamist, sotsiaaldemokraat Stauning moodustas nendega koos valitsuse kus suur enamik on sotsiaaldemokraate.

Mais olid valimised *Eestis*, kus sotsialistidel erilist valimisloosungit ei olnud, kuid arenes võitlus üldiste sotsialistlikkude nõuete eest. Maakondades, kus ehk enam püüti minna kodanlastega koos (Viljandimaa!), häälte arv langes, selle eest tõusis aga häälte arv hoolsa organiseerimistöö tõttu linnades (Tallinnas saadi esimesele kohale kolme kohaga), eriline tõus oli ka Tartumaal. Sotsialistid said riigikogus 25 kohta endise 24 asemel, igast valimisringkonnast sotsialistlikke kandidaate läks läbi.

Samuti mais olid valimised *Belgias*, kus sotsialistid kaotasid 8 kohta. Osaliselt aitas ehk nende kaotuseks kaasa Belgia juhtivate sotsialistide imelik vastuseis naiste valimisõigusele, muidu aga kaotus on tingitud ka eelmistel valimistel liig suurest võidust. Sotsialistide arv parlamendis on 70, liikmete arv 187.

Inglismaa valimised maikuus lõppesid sotsialistide ülisuure võiduga: nende arv parlamendis (alamkojas) tõusis 151-lt 287-le! Saadikute üldarv on 615, sotsialistidel puudub siis ainult 20 kohta absoluutsest enamikust. Valitsuse moodustas sotsialist Mac Donald, kes küll on väga sõltuv kodanlaste toetusest, kuid kes järgnevail valimistel siiski loodab samuda veel edasi.

Soome valimised juulis ei toond muutusi: sotsialistide häälte arv tõusis mõne tuhande võrra, kogusummas 260.000, neil on 59 kohta 200-st. Soomes on tugevaks võistlejaks kommunistid, kellel parlamendis on 23 kohta. Soomes ei olnud ühtlast valimishüüdsõna, kuid enamik kandidaate võttis oma lipukirjaks sõjaväe kaotamise.

Juulis peetud *Hollandi* valimised näitasid küll sotsialistide häälte arvu suurenemist umb. 100.000 võrra, kuid kohtade arv jäi endiseks: 24 sajast.

Tšehhoslovakkia valimised töid sotsialistide häälte arvu suurenemise umb. kolmandiku võrra, millele järgnes koalitsioonivalitsuse moodustamine sotsialistide juhtimisel.

Ka *Austraalias* sai töölispartei suure valimisvõidu.

Valimised näitavad igalpool sotsialistliku liikumise kasvu, kuid samuti muutuvad tugevamaks ka sotsialistlikud organisatsioonid.

Soome sots.-dem. partei kongress

kestis 26. jaan. — 1. veebruarini. Päevakorras oli taktika, välispoliitika ja sõja- ning maaprogramm. Nagu varem võis arvata, kongressil tuli tugev võistlus partei vasema ja parema tiiva vahel. Endise, vasempoolse, parteijuhatause esitatud resolutsioonid võeti ometi vastu peaaegu muutmata kujul. Uueks partei esimeheks valiti Kaarlo Harvala 73 sedeliga (mille taga oli 17.703 partei liiget), ta vasempoolne vastaskandidaat Matti Paasivuori sai 66 sedelit (15.753 l.). Sm. Paasivuori valiti selle eest ühemeelselt partei abiesimeheks, samuti ühemeelselt valiti edasi partei kandvaim jõud järjekindla klassivõitluse pooldaja Karl Viik. Parteijuhatause esimeseks kandidaadiks, kes võtab osa ka parteijuhatause

istungeist, valiti meilegi hästi tuttav kauaaegne s.-d. noorsooliidu tegelane ja „Työläisnuoris“ praegune toimetaja Kalle Kukkonen, kes palju on aidanud kaasa töölisnoorsoo kasvatamiseks klassivõitluse vaimus.

Järgnevu mõned vastuvõetud resolutsioonid sõjaväeküsimusest (olgu pääle muu mainitud, et sm. Kukkoose ettepanekul „riigikaitse“ asendati sõnaga „sõjavägi“, kuna kongress sellega tahtis väljendada, et töölisklassil ei ole tegu „riigikaitsega“.

Desarmeerumine.

Sõjavägi on saand kodanluse käes jõuks, mis ähvardab nii rahvastevahelist rahu kui nende sisemist vabariiklikku vabadust. Eriti lennumasinate ja gaasitehnika viimaste aegade arengu tõttu see ähvardab hävinguga sõja jalgu sattund rahvaid tervikutenä. Kõige selle pärast paratamatumalt kui enne peab püüdma kõigi jõududega võimalikult pea toimuvat desarmeerumist. Soome sotsiaaldemokraatlik partei ühineb selles suhtes kogu rahvuslase töölisklassi nõuete ja püüetega. Üldise desarmeerumise toimiseni partei toetab üldiseid või osalisi lepinguid relvastuse vähendamiseks ja rahvusvahelise kontrolli teostamiseks relvastuse ja sõjatööstuse üle, ühinedes ka eraisikute kaitseks sõjas ning mürgaaside ja bakteride tarvitamise keeluks. Tartu rahulepingus määratud Läänemere neutraliseerimine tuleb teostada.

Sõjavastase üldveendumuse kasvatamine.

Töörahvast ja muid kodanikke tuleb kasvatada mõistma kapitalistliku ühiskonnakorra olemust, sõjaorganisatsiooni algupära ja tähendust ning nende toodavad hädaohte ja sellepärast luua võimalikult üldine ja jõuline arusaam rahvusvahelise rahu ja desarmeerimise hääks. Töörahvale peab tehtama selgeks, et muu klassivõitluse kõrval eriti tuleb võidelda militarismi vastu. Tuleb võidelda nende kodanliste organisatsioonide vastu, kes sobitavad töölilastele kodanlasi, šovinistlikke aateid või püüavad panna töölisklassi alistama oma klassihuviseid „ühiseks“ väidetud isamaalikkude huvise alla. Kui sellaste organisatsioonide toiming ähvardab rahu, need tulevad keelda.

Kooli- ja muus õpetuses ärgu ülistatagu sõda, ärgu levitatagu šovinistlikke käsitusi. Seevastu antagu teadmeid rahvusvahelise ja rahu-aate arenemisest ning eriti töölisklassi püüdmusest nende teostumiseks. Militaristlikud ega šovinistlikud organisatsioonid ärgu tohtigu toimida kooliõpilaste seas.

Inglismaa iseseisvad.

Inglismaa töölispartei on organiseeritud teisiti kui meile tutvad Euroopa mandri parteid: see moodustub päämiselt ametiühinguist. Pääle selle parteisse kuulub veel viimase kümne aasta kestes üksikliikmeid ja pääle selle kuulub sinna vähemaid sotsialistlikke ühinguid ja liitusid. Kõige suurem viimastest on Iseseisev töölispartei. Viimane ei ole omaette partei, ei võistle üldise Töölisparteiaga, vaid on pigemini puhtpoliitiline propaganda- ja koolitusorganisatsioon, mille liikmed on samal ajal ka Töölispartei liikmed. Enamik juhte, nagu Macdonald, Snowden, Lansbury j. t. on tulnud Iseseisvast Töölisparteiist. Igatahes, marksiste ei asu mitte ükski Iseseisvas Töölisparteiis, vaid ka üldises parteis, aga üldiselt iseseisvate ridades on marksistliku sotsialismi parimad tundjad ja kasutajad.

Osa Iseseisva Töölispartei alamkojasaadikuist on olnud Macdonaldi poliitika vastu ja isegi hääletand töölispartei valitsuse vastu töötatöölilaste küsimuses. Igatahes näib aga praegu meeleolu muutuvat sellaseks, et parem on sundida Macdonaldi valitsust järele andma radikaalsete iseseisvate nõuetele kui kokkuleppeid otsima kodanlastega.

Sotsialistlikus Töölis-Internatsionaalis Iseseisva Töölispartei seisukoht on olnud, et tuleb otsida sidemeid Kommunistliku Internatsionaalliga. Tõsi, bolševistid ei ole kannatand neid hästi, kuid inglased on visad ja loodavad vene bolševism varssi enam ei saa hakkama ilma Lääne-Euroopa sotsialistide abita. Selle aasta jaanuaris Iseseisva Töölispartei juhatus algatas uuesti *töölisklassi rahvusvahelise ühtluse* küsimuse. Partei valis komitee, kuhu kuuluvad partei juhtivad mehed Maxton, Dollen, Jewson ja Fenner Brockway, ja see esitab oma ettepanekud Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali büroole. Raske veel oletada töölisliikumise ühtlust, kuid Inglise seltsimehed tahavad olla esimesteks pääsukesteks selle ühtluse taotlemisel. Teostumist sellel vist ei ole loota kommunistide praeguse poliitilise kursi juures.

Mõtetu „riigikaitse“ vastu.

Prantsuse sotsialistliku partei pääsekretär Paul Faure nõuab partei päänäilekandjas „Populaire“, et uute kindluste puhul partei väljendaks tõtt, ükskõik mis ütleksid sel puhul kutselised sõjaväelased, veltveebid, poliitikud või ajakirjandus. Faure toob ette mitme seadusemehe arvamused, kes näitavad, Pariis hävitamise võimalust gaasisõjas mõne tunni jooksul, ja lisab juurde:

„Kes võib siis lubada, et üks maa valmistab oma kaitset 13 miljardi frangi hävitamisega käesoleva sõjaväe-eelarvega, ehitades kindlusi, varustades laevadega, sulgedes noorpõlve demoraliseerivasse kasarmuisse, lastes tantsida ratsaväe rügementidel ja hankides hiiglakahureid?“

Sotsialismi ülesanne on võidelda möödund aegade veenete vastu, teooriate vastu, mis tänu teadusele on näidatud vananenuiks või mis rajanevad natsionalismis, oma rahvuse ja inimkonna vaenlasiks. Sel alal peame minema tegudele, sääl valitseb liikumine ja elu. Aga mitte koalitsiooni minnes, et toetada meie piiride kindlustamist.“

Noorsotsialistide töömait

Sotsialistlik üliõpilasliikumine.

Rahvusvahelise Sotsialistlike Üliõpilaste Liidu viimase eksekutiivkomitee aruande järgi üliõpilasliikumine üksikuis maades areneb järgmiselt:

Saksamaal on 23 organisatsiooni 1600 liikmega. *Austrias* on organisatsioonid Viinis, Graz'is ja Linz'is, kokku 1500 aktiivse liikmega, pääle selle veel rida vilistlasi ja keskkoolilõpetajaid.

Inglismaal on rida kohalikke ühinguid, näiteks Oxfordis 347 liiget, Exeteris 10 protsenti üliõpilastest on ühingus, sotsialistlike üliõpilaste üldarv ulatab 1000-ni. Jaanuaris peeti kongress.

Belgias on ühingud Brüsselis, Antwerpenis, Liège'is, Mons'is, Gentis ja Charleroi's, kokku 500 ühingat. Detsembri lõpus peeti suurem õpin-gute nädal Uccle'is, hiljuti hakati andma välja prantsuskeelse ajakirja kõrval ka flaamikeelset.

Hispaanias liikmete arv on tõusnud lühikese ajaga 250-le, pääle Madridi on asutamisel haruühingud Saragoza's ja Santiago's.

Rootsis ja Daanis on tekkinud uued organisatsioonid. Organisatsioonid on praegu järgmisel:

Saksa (1600), Austria (2500), Belgia (500), Hispaania (250), Ungari (40), Läti (260), Poola (500), Rootsi (30), Soome (30), Hol-

landi (150), Prantsusmaa (500), Eesti (100), Leedu (60), Bulgaaria (150), Šveits (80), Tšehhoslovakkia (650+90), Inglismaa (1000), kokku on liidus umbes 8500 liiget.

Ajakirjad: „Sozialistische-Akademische Rundschau“ Viinis Saksa ja Austria liitude poolt; „L'Etudiant Socialiste“ ja „Menschen“ Belgias; „Kentering“ Hollandis.

Sotsialistlikkude üliõpilaste otsusi.

1. Rahvusvaheline Sotsialistlikkude Üliõpilaste Liit mõistab hukka kõik ülikooliõpingute piiramised kui ka sellaste piiramiste katsed. Ta mõistab hukka mõttetud hässitused ja üliõpilasmürglid, mida Austrias, Saksas, Poolas, Ungaris ja Tšehhoslovakkias on esinend viimaseil ajal ja mis on tekitatud väliste rühmituste poolt rahvavaenulise agitatsiooni tekitamiseks. R. S. Ü. L. rõhutab veel kord oma nõuet: ülikooliõpingute vabadus kõigile, eriti ka töötavasse klassidesse kuuluvaile, samuti ka meelsusevabadust fašistlikkude maade ülikoolide õpilastele.

2. R. S. Ü. L. rõhutab, et ta tahab toetada kogu oma jõuga, Sotsialistlikku Töolis-Internatsionaali selle võitluses fašismi vastu. Ta soovib õnne oma Austria sõpradele heimvehr-fašismi päaletungi õnneliku tagasilöömise puhul. Ta avaldab oma sooja sümpaatiat Poola sotsialistidele, kes kaitsevad valjus võitluses rahvavabadusi ja demokraatiat sõjalise diktatuuri vastu. Ta tervitab südamlikemalt Itaalia, Leedu, Ungari ja Hispaania sotsialistlikku liikumist ja avaldab arvamist, et fašistlikud diktatuurid neilgi mail annavad maad rahvavalitsustele.

Liidu kongress.

13. ja 14. aprillil s. a. peetakse Noorsotsialistliku Liidu IV kongress, seekord Tartus. Päevakorras on:

1. Organisatsiooni vorm — ref. K. Freiberg ja M. Mihkelson. Noorte ametiühinguline organiseerumine — L. Metslang. Maanoortööljste organiseerumine.
2. Sotsialistlik enesekasvatus — N. Andresen. Töölisorganisatsioonide koostöö — E. Nurm.
3. Noorte kaitse teostamine — M. Speek ja A. Stein.
4. Rahvusvaheline koostöö ja esperanto — A. Hautamäki (Soome liidu esimees) ja E. Tuiman.

Pääle selle aruanded, tegevuskava, valimised jne.

Ühinguile teatakse eraldi. Iga 25 liikme päält saadetakse üks hääleõiguslik saadik.

Kõik ühingud koostööle kongressil!

*

Läti vennasliit „Darba Jaunatne“ peab oma III kongressi Riias 1. ja 2. märtsil. Järgimes numbris toome sellest lähemaid teateid.

Maatöölisnoorte kool Austrias.

Austria sotsialistlik töölisnoorsooliit avas 12. jaanuaril Viinis maanoortööljste kooli, kuhu astus 36 maanoorsoo organiseerijat kahe-nädalasele kursusele, et omandada teadmisi püsivaks organiseerimistööks.

Avakõnes parteijuht Dr. Otto Bauer ütles järgmist:

„Üheksateistkümmes sajand on tekitand võimsa kuristiku tööstusrikaste linnade ja maa vahele. Kus oli sütt, sinna tekkis vabrikuid, tekkis trotslik ja võitlev proletariaat. Maal aga elas maaproletariaat,

elasid väiketalupidajad hirmsamais hädas, troostituses ja meeleheites. Linnades oli juba piiratud tööaeg, kõlvulisi rahvakoole, haigemaju ja hoolekandeaustisi, maal piiramatut tööpäev, ülekuhjatud üheklassilised rahvakoolid, puudus arstiabi, valitses vanade pikaline piinarikas suremine. Nüüd tuli tehniline areng. Täna elektrijuhed pingutuvad kilomeetritena üle maa, vabrikud ei teki ainult sinna, kus leitakse sütt, vaid ka kõigisse võimalikesse kohtadesse kesk maad. Ja orjastatud maa proletariaat kuulab sireene, mis kuulutavad töö lõppu vabrikus, ja ta ütleb: nüüd on küllalt minulgi! Tööstustöölise organisatsioonitahe ja võitlusjõud siirdub pikkamisi ja kindlasti ka maaproletariaati. Siia lisanduvad veel arvukad põllutulunduse masinad mille teenimiseks ikka kõrgemal määral on vajalised hästikoolitatud töölised. Aga see tehniline areng üksi ei too veel maarahva vabanemist vana orjuse sajanditest, see loob ainult selle vabadusvõitluse eeldused. Võitlus ise peab olema inimeste tahetud ja peetud. Teie ülesanne, noored seltsimehed, on selle võitlustahte äratamine maanoorpõlves, selle koolitamine ja karastamine. Teie generatsioon on see, kellel on ajalooline ülesanne tõmmata maaproletariaat kaasa töötavate inimeste suurte võitlusrõõmsasse armeesse. Sellepärast partei soovib teile, et võiksite õppida selles koolis kõik, mida vajate oma eelseisvaks suureks ülesandeks."

Juudi „Zukunfti“ noorsooliikumine.

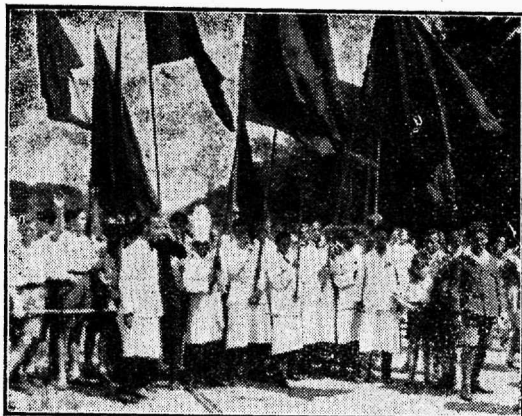
1897. aastal asutati „Üldine Juudi Töölisliit Venemaal, Poolas ja Leedus“, mida harilikult tuntakse üldnimega „Bund“ (Liit). Bund on praegu tugev töölisorganisatsioon revolutsioonilise marksismi alusel, tema organisatsioon on kõige suurem Poolas. Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali tekkimise aegu „Bund“ jäi äraootavale seisukohale nimelt ühise Internatsionaali võimaluse korral, kuid üldiselt on hoidnud Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali taktikat ning liitub loodetavasti ka sellega lähemal ajal nagu Bundi organisatsioon Lätis kauemat ja Poolas lähemat aega töötab täiesti käsikäes oma maa sotsialistlikkude parteidega. Eriti Poola „Bund“ on tähtis jõud Poola ikka ähvardava fašismi vastu.

„Bundi“ ühinevad juudi sotsialistid, kes ei ole allund utopistlikele püüetele luua omi „töötatud maa“ Palestiinas. Sellepärast ta ei tarvita ka surnud heebrea keelt, mida töötavad juudid sugugi ei mõista ja mis aitab hoida töötavat rahvast pappide mõju all, vaid tunnustab täielikult emakeeleks „jiddiš“, saksa keele taolist juudi kõnelust. „Bundi“ kõrvale on tekkinud juba enne maailmasõda noorsooliikumine nimega „Zukunft“ (tulevik). „Zukunfti“ lõplik liidumoodustamine oli 1929. aastal, poolpõrandaalusel asutamiskongressil, kus 93 saadikut esindas umb. 10.000 töölisnoort. Keskkomitee aruande järgi liidus on 55 prots. noormehi ja 45 prots. neiusid, elukutse järgi 91 prots. noortöölisi, 4 prots. tööõpilasi ja 5 prots. elukutseta. Olgugi, et „Zukunft“ on kujunenud poliitilise iseloomuga liit, ta peab ülal täiesti omal jõul hulga raamatukogusid ja õhtukoole. Ajakiri „Jugendwecker“ (Noorte ärataja) ilmub juudi kõnekeeles (heebrea tähtedega), praegu kaks korda kuus 5300 eksemplaris. Viie aasta kestes on trükitud üheksa üleskutset 21.000 eksemplaris. Pääle poliitiliste aktsioonide parteiga käsikäes peetakse eriti võitlust noorte tööliste ja tööõpilaste kaitse eest.

Poola revolutsioonilise töölisnoorsoo võitlus on seda raskem, et tuleb pidada ägedat võitlust mitte üksi fašistlikkude püüete vaid ka juudi kodanluse vastu, keda toetavad mõnikord sionistlikud (Palestiinasse rändamist ootavad) juudi töölisorganisatsioonid. Kokkupõrkeid on ka kommunistlikkude mürglimeestega. „Zukunfti“ viimane kongress pooldas põhimõttelikult liitumist Sotsialistliku Noorsoo-Internatsionaaliga, jättis

aga liitumise lahtiseks senni kui ka „Bund“ on asetand praegu päevakorda liitumise Sotsialistliku Töölis-Internatsionaaliga, nõnda et „Zukunfti“ tulek meie Internatsionaali ridadesse on lähemate aegade küsimus. Tegelikult aga „Zukunft“ on astund Internatsionaali, võttes osa oma tuhandete liikmetega Rahvusvahelisest Sotsialistlikust Noorsoo pidustusest läind juulikuus Viinis.

Sotsialistliku noorpõlve pidustused

Viinis peetud sotsialistliku noorpõlve pidustused on õnnestund suurepäraselt mitte üksi sisuliselt, vaid ka rahaliselt. Pidustuste üldkorraldaja sm. Felix Kanitz andis veebruari alul Sotsialistliku Noorsoo-Internatsionaali büroo istungil aru, mille järgi rahaline ülejääk, hoolimata suurtest kuludest, on 964,13 Austria šillingit (umbes 485 krooni), mis

tuleb panna väga suurel arvel Viini sotsialistliku linnavalitsuse vastu-
tuleku arvele. Ülejääk läheb Internatsionaali korraldusse, Internatsio-
naali büroo avaldab sügavaimat tänu Viini tööliskonnale ja töölisnoor-
põlvele hää kaastöö-eest.

□

Meie Internatsionaali sekretariaat annab reeglipäraselt igas kuus
välja. See ilmub saksa-, inglisi- ja prantsuskeelses väljaandes ja teatab
kõigist tähtsamaist sündmustest Internatsionaalis ja liitudes. Rahvus-
vahelised küsimused leiavad rõõmustavalt meil ikka enam tähelepanu, ja
Internatsionaali teadete lugemine on vajaline kõigile võõrkeelte oskajale
kui ka ühingute juhatustele. Tellimishind 4 Saksa marka (3 kr. 70 s.)
aastas, tellida võib Liidu juhatuse kaudu.

□

Kuresaare Noorsotsialistlik ühing on noor — alles möödunud suvel
pandi sellele alus. Pinda noorsotsialistlikuks liikumiseks on sääl alati
olnud, kuid puudus algatus. Puudus side, mis oleks ühendand üksikuid
selle mõtte pooldajaid.

Ühing on küll alles arvuliselt väike (umbes 20 liikme ümber), kuid
näitab järjest kasvavat tendentsi.

Algusest päälle tegutseb ühingu kaks õpperingi: üks sotsialismi
ajaloo, teine esperanto õppimise alal. Päälle selle on korraldatud rida
omavahelisi vaieluskoosolekuid ja sügisel mjltarismivastase nädala
puhul ühe Saaremaa avalikke kõnekoosolekuid.

19. jaanuaril s. a. kandis ühing Leonid Andrejevi näidendi „Ku-
ningas Välja“ kohalikus Eesti seltsi teatris ette. See on näidend, mis
annab oma sümbolsete kujudega selge pidli kahest ühiskonna kihist:
proletariaat ja kapitalism; kuid selle ettekandmine nõuab ka palju
vaeva ja hääd tahet, sest isegi mitmed suured teatrid pole suutnud
seda tükki hästi ettekanda.

Muidugi ei saanud ühingu ettekannet pidada elukutselise teatri
seisukohalt hääks, kuid asjaarmastajate kohta võib seda siiski julgesti
ütelda, sest publiku rõhuv enamik oli täiesti rahuldatud.

Ühing kavatseb tulevikuski veel teisi töölisliikumisele lähidal seis-
vaid tükke lavastada, samuti aga ka teisi alasid, nagu õpiringid jne.
edendada.

Kirjandusest

Eesti nüüdislühirika. Koostand Gustav Suits. Sisaldab 208 luuletist
järgmistelt kirjanikelt: Ernst Enno, Gustav Suits, Villem Ridala, Marie
Under, Arthur Adson, Johannes Barbarus, Henrik Visnapuu, August Alle,
Jaan Kärner, Johannes Semper, Vilmar Adams, Erni Hiir ja Johannes
Schütz. Uuema luule parimad leheküljed, ja lisaks mõnigi kord ühis-
kondlikke ja isegi radikaalseid motive. Loodame seda kogu mõnigi kord
kasutada.

Pentti Haanpää: Kasarmus ja õppeväljal. Huvitav novellikogu
soome noorelt kirjanikult, kes ise hiljuti on saand pookida kasarmus;
rahuagegsd kasarmujutud. Meid peab huvitama inimese väärtuse järsk
kahanemine sõjaväes — oleme ju ise määratud militarismi ohvreiks
tükkaaval.

Anatole France: Thais. Suure prantsuse kirjaniku huvitav ajaloo-
aineline raamat.

Emile Zola: Therese Raquin. Kirjastus on pannud sellele kaunis
rumala pealkirja: Sina ei pea abielu rikkuma! Zola romaanid, ka need,
kus ta ei käsitle laiemaid ühiskondlikke küsimusi, on huvitavad materia-
listliku eluvaatluse poolest. Siin võib juba leida sissejuhatusse päraste-
sele naturalismile, mille hiilgeteos on „Söekaevurid“.

Rote Jugendfahnen über Wien (Punased noorpõlvelipud Viini kohal).
Rahvusvahelise Sotsialistliku Noorpõlvepidustuse raamat, toimetand A.
Piperberg. Kerge ja huvitav raamatuke (96 lk.), täis huvitavaid pilte.
Kõik need, kellel ei olnud võimalust läind aasta juulis elada kaasa maa-
ilma senni suurimat noortepüha, saavad selle raamatu kaudu vähegi aimu
sellest kodusest vaimustusest ja suurejoonelisest ulatusest. Raamatu keel
on kerge, ka vähese saksa keele mõistmisega saab seda lugeda, kuid ka
saksa keele mitteoskajaile pildid kõnelevad palju. Hind 1 kroon.

Von Amsterdam bis Wien (Amsterdamist Viinini). Sotsialistliku
Noorsoo-Internatsionaali ja üksikute liitude tegevus 1926.—1928. ja SNI
III kongressi üksikasjaline protokoll. 272 lk. tihedat teksti annab täielise
ülevaate Sotsialistlikust Noorsoo-Internatsionaalist ja üksikute maade
noorsooliikumisest. Hädavajaline raamat igale Noorsotsialistlikule ühin-
gule ja ühingute tegelastele. Hind 3 krooni.

Mõlemad raamatud on tellitavad Noorsotsialistliku Liidu juhatusse
kaudu.

Anna Siemsen: Selbsterziehung der Jugend (Noorpõlve enesekasvat-
tus). Kergelt ja huvitavalt kirjutatud raamatuke (minevas numbris
Anna Siemseni pildi kõrvale oli sattund viga selle raamatu nimes), mille
lugemine ja tundmine on vajaline igale teadlikule noorsotsialistlikule
tegelasele.

Das Werk von Diego Rivera (Diego Rivera töö). Mehhiko modern
revolutsiooniline kunstnik Diego Rivera esineb siin hulga reproduktsiooni-
dega. Seda huvitavam, et noorkapitalistliku Mehhiko haridusminister on
annud Mehhiko ülikooli aula ja haridusministeeriumi ilustamise sellele
kunstnikule, kes oma freskidega (seinamaalidega) on ülistand ajaloolist
materialismi, häbistand kapitalismi ja kutsund üles revolutsioonile ja
kuulutand sotsialismi võitu.

Kurt Offenburg: Arbeiterdichtung der Gegenwart (Oleviku töölis-
luule). Huvitav valik, soovitav lugemikuna saksa keelt õppivaile seltsi-
meestele.

Zeth Höglund: Hjalmar Branting och hans livsgärning (Hj. Br. ja
ta elutöö). Suur kaheandeline teos, mis ei anna üksi hääd läbilõiget
Rootsi sotsialistliku liikumise juhi elulugu, vaid ka selle liikumise enda
ajaloo. Höglund ise on võidelnud pikki aegu Brantingi taktika vastu,
kuid siin esineb erapoletu ajaloolane faktidega ja tunnustavalt. Töö
sisaldab ülisuure piltide kollektsiooni. N. A.

Noorsotsialistliku Liidu juhatus palub astuda läbirääkimisse seltsimehi, kes soovivad
sõita juulis Kopenhaagenisse Skandinaavia sotsialistliku noorpõlve pidustustele.

□

See number jäi hiljaks toimetusest ja talitusest otenematuist põhjustest.
Järgmised numbrid ilmuvad 25. kuupäeval.

Raamatute keskel

O. Lutsu „Pankrot“. See jutustus ei ole küll parem O. Lutsu toodangust, kuid siiski elavalt kirjeldet ja loetav. Juba päälkirjast on näha, et kirjanik sijn tahab pilku heita meie ärimaailma telgitagustesse — seega on jutustuse teem küllalt uudne ja aktuaalne.

„Pankroti“ päätegelane Peeter Aalman on rikkamaid ja ettevaatlikumaid ärimehi päälinnas. Kus majandusliku depressiooni ajal ta laiutavaid kaaslasi kümnete kaupa on korstnasse lennand, sääb püsib Aalman kindlalt ja jääkski püsima, kui poleks mitte kena, aga ka tugeva ärilise vaistiga pooleilma prouat Siisi Einholmi, kelle kahtlasele võlule lihtsameelne Peeter ei suuda kuidagi vastu panna. Peeter on Siisiga kauemat aega viibind välismail, raha lendu lasknud ja äriasjad jätnud hooletusse. Aga päris õnnetus algab alles siis, kui mõne aja pärast proua Siisi ka kodumaale ilmub. Aalman on vaheajal püüdnud Siisit unustada, aga ta on nii tavaline nõrk Lutsu tüüp, et ta ei suuda Siisile keelduda andmast suure summa pääle vekseid „garantjiks“. Ning sellest see pankrot tulebki.

Teemilt huvitav, jääb „Pankrot“ ometi üsna skemaatiliseks ja verevasekski teoseks. Paistab silma, et Luts siiski on liig vähe tuttav meie äri-ringkondadega, mille tõttu ta ei ole suutnud anda Aalmanile küllalt lõhja ja verd. Ka tegevuse arengus. Aalmani ja Siisi vahekorras tundub paberlikkust, psühholoogilist pinnapäälisust. Aga teat pildi „Pankrot“ siiski annab meie äriinimeste hingeelust ja telgitagustest, mille tõttu raamatut võib küll kõigile soovitada.

Peet Vallaku „Relvad vastamisi“. Eesti nooremaist novellistidest on õigusega kõige rohkem tunnustust leidnud Peet Vallak just oma stiilitaotlustega, püüdmusega saavutada omapärasust, kuna sisuliselt ta toodangus valitseb teat monotoonsus, paigaltammumine. Vallaku ainevald on õige piirat, kujd oma piirat alal on kirjanik ometi annud mõnegi meisterteose. Vallaku armsam ala on armuvahekordade kujutamine teat eriskummalisuse ja grotesksusegi kõverpeeglis. Ta ei ole realist tavalises mõttes. Ta armastab olukordi ja inimkujusid lõhestada algelementideks, välja valida üksikuid jooni, suurema plastilisuse saavutamiseks käsitleda oma ainet lihtsustatult, ühekülgselt. See anatoomiline meetod teeb Vallaku novellid huvitavaiks, kuid ühtlasi peitub selles ka hädaoht, et jäädakse psühholoogiliselt võltsiks, konstrueeritakse olukordi, mis on ebausutavad, mil puudub seesmine loogika. See ebakoht rikubki näiteks käesoleva kogu esimese jutustuse „Relvad vastamisi“. See novell kujutab Vallaku tavalist kahe mehe võitlust naise pärast. Ellu on Pärteli naine, kuid Kaarli võtab ta üle. Seda ülevõtmist on kujutet suure plastilisusega, kuid novell muutub jandiks siitmaalt, kus kirjanik paneb Pärtli suure südamevalu pärast ja kätemaksuks oma „üle läind“ naise matuse komöödiat pidama.

Tihedam novell kogus on „Võsa taga“, milles lihtsalt ja julmalt maalitakse õudne pilt brutaaalse laiskuri ja paristaja Tõnise ja ta naise vahekorraest ning viimase surmast. Taas kummalisuse ja veidi ebausutavasse olukorda viib meid kolmas jutustus „Kaks“, lugu mehest kahe naisega.

Vallaku käesolevas kogus puudub täiesti ühiskondlik vaatekoht. Need novellid on puhtal kujul psühholoogilised, kujd seesugustena küllaltki väärtuslikud.

Oskar Kurmiste.

Eesti Noorsotsialistliku Liidu häälekandja.

Vastutav toimetaja **Lui Metslang.**

Väljaandja **Mihkel Mihkelson.**

Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu mnt. 31, postkast 367.

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas.